

Η έννοια της Αυτονομίας κατά τον Ιμμάνουελ Καντ (Χριστόφορος Παπαδόπουλος, Θεολόγος)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Σύμφωνα με τον Νικόλαο Κόϊο, στον Καντ δεν υπάρχει καμία σαφώς διατυπωμένη ανθρωπολογία στο έργο του περί ηθικής. Παρά ταύτα όμως υπάρχουν κάποιες διάχυτες ανθρωπολογικές αντιλήψεις, όπως ο εξής δυαλισμός: εμπειρική πραγματικότητα από τη μία (σώμα-συναίσθημα), και ανθρώπινη λογική και βούληση από την άλλη. Οτιδήποτε υπάρχει στην εμπειρική πραγματικότητα υπόκειται σε αναγκαιότητες (ή ροπές), ενώ η ανθρώπινη λογική και βούληση είναι *ad hoc* ελεύθερες [18]. Έτσι η ηθική μπορεί να είναι ελεύθερη και απόλυτη μόνο όταν είναι απαλλαγμένη από την επιρροή της εμπειρικής πραγματικότητας.

Ο ηθικός νόμος θεσπίζεται αυτόνομα από τον ίδιο τον άνθρωπο και πρέπει να αποβλέπει στην ελευθερία. Συνεπώς ο Καντ, προκειμένου να θεμελιώσει την

αυτονομία στην ηθική, υποστηρίζει ότι ο ηθικός νόμος τίθεται μόνο με τη χρήση της καθαρής λογικής, της κριτικής ικανότητας και της αγαθής ανθρώπινης βούλησης. Ο Καντ αποθεώνει αυτές τις τρεις λειτουργίες του ανθρώπου και θέτει την εξής θεμελιώδη πρόταση: «Από όλα όσα μπορούν να νοηθούν μέσα στον κόσμο ή και έξω απ' αυτόν δεν υπάρχει τίποτε άλλο, που να μπορεί να θεωρηθεί ως καλό χωρίς περιορισμό, εκτός από μια καλή θέληση» [19].

Το επίκεντρο της Καντιανής ηθικής στηρίζεται πάνω σ' αυτές τις δύο έννοιες-κλειδιά: η καθαρή λογική, και η αγαθή βούληση. Υποστηρίζει ότι ο ηθικός νόμος δεν βρίσκεται «ούτε στον ουρανό ούτε στη γη» [20], δηλαδή, ούτε στην

θρησκευτική εξουσία ούτε στην εμπειρική πραγματικότητα [21]. Στην πρώτη περίπτωση ο ηθικός νόμος προέρχεται από κάποιον «κηδεμόνα», ο οποίος είναι έτερος του ανθρώπου (θεότητα), οπότε πέφτουμε στην ετερονομία. Στην δεύτερη, από την έμφυτη αίσθηση του ανθρώπου, που δεσμεύεται από ανθρώπινες ροπές και επιθυμίες (ψυχισμός). Και στις δύο περιπτώσεις, οι νόμοι μπορεί να είναι καλύτεροι από το τίποτα, αλλά «δεν μπορούν να δώσουν αξιώματα αυτά που υπαγορεύει η λογική» [22]. Κατά τον Καντ, αυτά τα αξιώματα πρέπει να προέρχονται από κάποια a priori πηγή, δηλαδή εκ των προτέρων υπάρχουσα και καθολική σ' όλα τα έλλογα όντα. Επομένως, καθαρή ηθική είναι η απαλλαγμένη από την εμπειρική πραγματικότητα και την θρησκευτική εξουσία, δηλαδή απ' οτιδήποτε θεωρείται ως ετερόνομο στοιχείο. Έπειτα, το υποκείμενο, στηριζόμενο στην καθαρή λογική, η οποία καθορίζει την ηθική συμπεριφορά, μέσω της χρήσης της αγαθής βούλησης, θεσπίζει τον εκ των προτέρων υπάρχοντα ηθικό νόμο. Κατ' αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνεται η αυτονομία του.

Βεβαίως στον Καντ αυτονομία ουδέποτε σημαίνει αυθαιρεσία, αλλά δέσμευση και υπακοή στον ηθικό νόμο. Εδώ εισάγει την έννοια του καθήκοντος, κατά την οποία ο άνθρωπος πράττει κάτι επειδή υπακούει σε μία κατηγορική προστακτική του τύπου: «Πράττε έτσι γιατί πρέπει να πράξεις έτσι...», κι όχι «πράττε έτσι με σκοπό να...». Δηλαδή στον Καντ καθήκον σημαίνει να πράττεις την ηθική πράξη μόνο και μόνο επειδή είναι ηθική πράξη, κι όχι για οποιονδήποτε άλλο λόγο και σκοπό. Με άλλα λόγια, πρέπει η ηθική πράξη να αποτελεί αυτοσκοπό κι όχι μέσο προς επίτευξη κάποιου άλλου σκοπού. Επίσης η πράξη αυτή του ανθρώπου πρέπει να ακολουθεί και την άλλη κατηγορική προστακτική που εξασφαλίζει την καθολική ισχύ του ηθικού νόμου: «Πράττε σά να έπρεπε ο γνώμονας της πράξης σου[...], να γίνει με τη θέλησή σου καθολικός νόμος» [23].

Ακολουθεί λοιπόν ο άνθρωπος ένα νόμο, ο οποίος δεν προέρχεται έξω απ' αυτόν, αλλά τον θέτει ο ίδιος. Από τη στιγμή όμως που τον θέσει πρέπει να τον τηρεί τυφλά από καθήκον. Αυτό δεν είναι ετερονομία αλλά αυτονομία, γιατί υπακοή στον ηθικό νόμο που έθεσε ο ίδιος σημαίνει υπακοή στην ανθρώπινη λογική. Καθήκον, κατά τον Καντ, όπως το παρουσιάζει ο Κων. Δεληκωστάντης, είναι ο τρόπος με τον οποίο ο άνθρωπος ζει ως ηθικό όν και πραγματοποιεί την αυτόνομη ελευθερία του [24].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

18. Ό.π., σ. 41.

19. Immanuel Kant, *Τα θεμέλια της Μεταφυσικής των ηθών*, εκδ. Δωδώνη, Εισ.- Μτφρ.- Σχόλια Γιάννη Τζαβάρα, Αθήνα-Γιάννινα 1984, σ. 33.

20. Ό.π., σ. 77.

- 21. Βλ. Ό.π., υποσ. 101.**
- 22. Ό.π., σ. 77-78.**
- 23. Πρβλ. Νικολάου Κόϊου, Ό.π., σ. 176.**
- 24. Βλ. Κώστα Δεληκωσταντή, Ό.π., σ. 79**